

Posudek vedoucího diplomové práce
Kateřiny Šperkové

Přechody k demokracii

(rozsah práce 63 str., přílohy 6 str., summary 2 str.)

Práce byla odevzdána 28.4.2011. Před tím se uskutečnilo několik konzultací s vedoucím diplomové práce.

Zvolené téma je jaksí permanentně aktuální, procesy přechodů samozřejmě „pokračují“ a jsou tak z povahy věci stále otevřené. Většina zjištění je proto svým způsobem provizorní, což neznamená, že nejde o zjištění mimořádně závažná. Nicméně je třeba tato zjištění podrobovat neustálým korekturám, zpřesněním.

Diplomantka správně poukazuje na to, že nejde vždy jen o jednosměrné přechody k demokracii, ale také o procesy „zpětné“, regresivní, tedy od demokracie, resp. že cesty k demokracii bývají jen za výjimečně příznivých okolností přímé.

Téma přechodů je diplomantkou uchopeno politologicky, nikoli historicky. Politologie se v této práci představuje zároveň v teoretické, tak empirické podobě.

Celou práci charakterizuje snaha o co možná přesné, výstižné pojmenování a vysvětlení a také o klasifikaci (typologii) procesů přechodů. Diplomantka se nenechává strhnout pokušením zjednodušovat, které si právě u tohoto tématu vynucují jak mocenské zájmy protagonistů a vůbec zájmy aktérů přechodů, tak také veřejné mínění zemí uprostřed přechodů, které chce mít co možná „jasno“. Zejména mediální diskurz bývá v zemích „v přechodu“ služebný jak vůči aktérům, tak i vůči konzumentům médií. Tranzitologie je tak nekonečným zápasem se stereotypy, vulgarizacemi a demagogií.

Bylo proto třeba vydat se do dosud u nás málo probádaných prostorů a razit skrze ně cestu co možná přesným pojmovým aparátem. Diplomantka nemůže sama udělat o mnoho víc, než podat ucelenou a dostatečně výstižnou zprávu o stavu světové politologie na poli tranzitologie a uzavřít zjištěním, že přes veškeré úsilí je pojmový aparát stále nedokonalý, že historická a aktuální materie neustále předbíhá a „zaskakuje“ sociální vědce a že tudíž všechny závěry o přechodech „tam i zpět“ mohou být jen tentativní. Tento úkol podle mínění vedoucího práce úspěšně splnila.

U diplomantky mě při jejím věku potěšila odvaha k explicitní metodologické skepsi, vůle odolat pokušení efektních, ale vesměs simplifikujících závěrů a „definitivních“ hodnocení („zařazování do kolonek“). Nebývá například běžné, že diplomová práce končí několika otazníky. Ty nejsou jen ozdobným ornamentem práce, ale přímo vyzývají k dalšímu bádání, event. ke korekturám ustálených klišé.

Diplomantka se vyrovnala se s nejvýznamnější literaturou dostupnou v češtině. Tématem se doma soustředěněji zabývají dosud jen dvě nerozsáhlé studie. Ne že by seznam použité literatury nemohl být doplněn, ale protože téma je vždy „právě teď“ aktuální, byl by vždycky neúplný. Zakariovo rozlišení „neliberální demokracie“ a „ústavního liberalismu“ je pro zvolené téma šťastným východiskem, nejen u přechodů - regresů. Stejně tak klasické rozlišování autoritářských a totalitárních režimů. Teorie, klasifikace a typologie vhodně vybraných (pro tranzitologii vskutku relevantních) citovaných autorů reprodukuje věrně a nikoli nekriticky (Brzezinski, Fridrich, Arendtová, Huntington, Dahl, Linz, Stephan et al.).

Diplomantka pak sama ve své práci pracuje nejen s hrubými pojmy, ale i s jejich nuancemi (např. odlišuje „autoritativní“ a „autoritářský“, ale např. už ne se dvojicí „totalitní“ a totalitární“), což dokazuje, že chápe, jak je v této oblasti přesnost pojmového aparátu důležitá a jak je přitom stále nedokonalý.

Podle mého názoru právě z tohoto hlediska chybí bližší vysvětlení pojmů „mobilizace“ a „mentalita“. Patří „mobilizace“ společnosti k charakteristikám autoritářského režimu (jak se tvrdí na str. 23)? Co je tu „mentalita“?

Za významné pozitivum práce pokládám důraz, který diplomantka klade na co možný výstižné charakteristiky „odstraňovaných“ režimů, bez kterých by teoretizování o „přechodech“ k demokracii a jejich typologie mohly být nesmyslné a zavádějící - jak tomu často právě je. Také by neškodilo vysvětlit autorčino vlastní pojetí pojmu „ideologie“.

Většina práce se tak - pokud jde o použitý pojmový aparát - pohybuje v „šedivých“ polotónech hraničních pojmů (např. „posttotalitní“) jak pokud jde o odstraňované režimy, tak pokud jde o přechody od nich a o režimy, ke kterým přechody došly. Protože autorka sama tuto zatím zřejmě nevyhnutelnou pojmovou neurčitost reflektuje, je to ovšem přednost, nikoli nedostatek práce.

Ve druhé části (Přechody k demokracii) mně chybí více příkladů z reálných historických situací (ve srovnáním s oddílem Nedemokratické režimy). Tabulky v přílohách jsou totiž jen hrubě schematické.

Přestože to nebylo v zadání práce, očekával jsem, že se autorka diplomové práce v závěru pokusí o charakteristiku přechodu Československa, resp. České republiky k demokracii, jakkoli nejde o proces dokončený.

Stylisticky je práce na lepší než průměrné úrovni, nesamozřejmým kladem je (téměř) nepřítomnost gramatických chyb.

Doporučuji práci k obhajobě.

Navrhuji ji hodnotit jako *výbornou* event. *velmi dobrou*, také podle přesvědčivosti obhajoby.

.....
vedoucí diplomové práce

V Praze, 4. září 2011